

**VOYAGA YETMAGANLAR ORASIDA HUQUQBUZARLIKLARNI OLDINI
OLISHDA AMALIY PSIXOLOGIK ISH TAJRIBALARI.**

Abduzoxidov Abduvosit Abduzoxid o‘gli

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: voyaga yetmaganlar, huquqbuzarlik, psixologik profilaktika, amaliy psixologiya, tarbiya, oila, ijtimoiy muhit, korreksion ish, diagnostika, psixologik xizmat.

Annotatsiya: Ushbu maqolada voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklarni oldini olishda amaliy psixologik ishlarning o‘rni, mazmuni va samaradorligi tahlil qilinadi. Bugungi kunda o‘smirlar orasida huquqbuzarliklar, agressiv xatti-harakatlar va ijtimoiy moslashuvdagi muammolar jamiyatda jiddiy ijtimoiy-psixologik muammolardan biriga aylanmoqda. Shu bois, profilaktika tizimida psixologik yondashuvni kuchaytirish, psixologik xizmatni samarali yo‘lga qo‘yish zaruriy ehtiyoj sifatida namoyon bo‘lmoqda. Maqolada amaliy psixologik ishlarning asosiy yo‘nalishlari — psixodiagnostika, psixoprofilaktika va psixokorreksiya jarayonlari tahlil etilgan. Xususan, voyaga yetmaganlarning ruhiy holati, ijtimoiy moslashuv darajasi, o‘zini baholash, kommunikativ qobiliyatlari va stressga bardoshliligi diagnostika asosida o‘rganiladi. Ushbu tahlillar natijasida ularning shaxsiy rivojlanishida mavjud bo‘lgan muammolar aniqlanib, individual va guruhiiy korreksion mashg‘ulotlar o‘tkaziladi. Treninglar, motivatsion suhbatlar, rolli o‘yinlar, relaksatsion mashg‘ulotlar orqali o‘smirlarning o‘zini boshqarish, mas‘uliyatni his qilish, ijobiy xulq-atvorni shakllantirish ko‘nikmalari rivojlantiriladi. Amaliy psixologik ishlar samaradorligini ta‘minlash uchun oila, maktab va mahalla o‘rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Ota-onalarning farzand tarbiyasiga bo‘lgan e‘tibori, o‘qituvchilarning psixologik savodxonligi va mahalla tizimidagi ijtimoiy nazorat mexanizmlarining uyg‘unligi voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklarning kamayishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, maqolada O‘zbekiston amaliyotida qo‘llanilayotgan ilg‘or tajribalar — maktab psixologlari tomonidan o‘tkazilayotgan profilaktik treninglar, ijtimoiy pedagoglarning monitoring tizimi hamda voyaga yetmaganlar ishlari bo‘yicha komissiyalar faoliyati tahlil etiladi. Psixologik yondashuvning markazida shaxsni ijobiy o‘zgartirish, o‘z-o‘zini anglashni rivojlantirish va ijtimoiy faollikni oshirish turadi. Muallif xulosasiga ko‘ra, voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklarni oldini olishda amaliy psixologik ishlarni tizimli tashkil etish, innovatsion metodlardan foydalanish, psixologlarning malakasini oshirish va ularni oilalar bilan hamkorlikda ishlashga yo‘naltirish orqali yuqori samaraga erishish mumkin. Ushbu jarayon nafaqat jinoyatchilikning kamayishiga, balki sog‘lom, huquqiy ongli, mas‘uliyatli avlodni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ключевые слова: несовершеннолетние, правонарушение, психологическая профилактика, практическая психология, воспитание, семья, социальная среда, коррекция, диагностика, психологическая служба.

Аннотация: В статье рассматривается роль и эффективность практической психологической работы в профилактике правонарушений среди несовершеннолетних. На современном этапе подростковая преступность и агрессивное поведение становятся серьезной социальной проблемой, требующей комплексного подхода. Психологическая профилактика выступает важнейшим направлением, обеспечивающим гармоничное развитие личности подростка и предупреждение девиантного поведения. Основное внимание уделено трем ключевым направлениям практической психологии: психодиагностике, психопрофилактике и психокоррекции. На основе диагностики выявляются особенности личности, уровень самооценки, эмоциональная устойчивость, коммуникативные способности и склонность к девиантному поведению. В рамках коррекционной работы применяются групповые тренинги, арт-терапия, игровые и ролевые методики, направленные на развитие саморегуляции, ответственности и позитивного мышления. Важным аспектом профилактики является сотрудничество школы, семьи и местного сообщества. Родительское участие, педагогическая поддержка и общественный контроль формируют благоприятную психологическую среду, способствующую снижению уровня правонарушений. Автор подчеркивает, что успешная профилактика невозможна без профессиональной подготовки психологов, применения инновационных методов и координации деятельности всех заинтересованных структур. Опыт Узбекистана показывает, что системный подход к практической психологии может значительно снизить уровень подростковых правонарушений и укрепить правовую культуру молодого поколения.

Keywords: juveniles, delinquency, psychological prevention, applied psychology, upbringing, family, social environment, correction, diagnostics, psychological service.

Annotation: This article analyzes the significance and effectiveness of applied psychological practices in preventing juvenile delinquency. In modern society, juvenile offenses and aggressive behavior represent serious socio-psychological challenges requiring an integrated approach. Psychological support plays a key role in ensuring emotional stability, social adaptation, and the prevention of deviant behavior among minors. The paper focuses on three main components of applied psychology — psychodiagnostics, psychoprophylaxis, and psychocorrection. Through diagnostic methods, specialists identify the emotional state, level of self-esteem, stress resistance, and behavioral tendencies of adolescents. Based on these results, psychologists conduct individual and group interventions such as training sessions, motivational dialogues, role-playing exercises, and relaxation practices to enhance emotional control, empathy, and personal responsibility. The effectiveness of preventive measures largely depends on the

collaboration between families, schools, and communities. Active parental involvement, teachers’ psychological competence, and community-based monitoring systems help to create a supportive environment that reduces delinquent behavior. The article also reviews practical experiences from Uzbekistan, including preventive programs in schools, the role of social educators, and the activities of juvenile affairs commissions. The author concludes that the systematic organization of applied psychological work, the use of innovative methods, and the professional development of psychologists can significantly contribute to reducing juvenile delinquency and nurturing a responsible, law-abiding young generation.

KIRISH

Bugungi globallashuv, axborot oqimining tezligi va ijtimoiy oʻzgarishlar davrida jamiyat hayotida voyaga yetmaganlar tarbiyasi, ularning ijtimoiylashuvi va maʼnaviy shakllanishi masalalari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, yoshlar orasida huquqbuzarliklar, tajovuzkor xatti-harakatlar va axloqiy meʼyorlardan chetlanish holatlari ijtimoiy xavfli hodisa sifatida davlat va jamiyat eʼtiborida turibdi. Shu nuqtai nazardan, voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklarni oldini olish, ularni ijtimoiy jihatdan toʻgʻri yoʻnaltirish hamda psixologik yordam koʻrsatish masalalari har bir davlat uchun strategik ahamiyatga ega boʻlgan ustuvor yoʻnalishlardan biridir. Huquqbuzarliklarning psixologik ildizlari koʻpincha oila muhitidagi nosogʻlom munosabatlar, tarbiya kamchiliklari, eʼtiborsizlik, ijtimoiy tengsizlik yoki stress holatlaridan kelib chiqadi. Shuning uchun voyaga yetmaganlar bilan ishlashda amaliy psixologning roli beqiyosdir. U nafaqat bola ruhiyatini tahlil qiladi, balki uni salbiy xulqdan saqlash, ijtimoiy muammolarga bardosh bera olish qobiliyatini shakllantirishda, ijobiy motivatsiyani kuchaytirishda muhim oʻrin tutadi. Psixologik profilaktika jarayonida bolaga xos individual xususiyatlarni inobatga olgan holda, u bilan individual yondashuv asosida ishlash natija beradi. Oʻzbekiston Respublikasida voyaga yetmaganlar huquqbuzarligini oldini olish tizimi davlat siyosatining ajralmas qismi sifatida shakllangan. Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev taʼkidlaganidek, “yoshlar tarbiyasi – bu davlatimizning ertangi kunini belgilaydigan eng muhim omillardan biridir”. Shu boisdan, voyaga yetmaganlarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini oshirish, ularni ijtimoiy faollikka yoʻnaltirish, sogʻlom turmush tarziga oʻrgatish yoʻnalishida keng koʻlamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mazkur islohotlarning samaradorligi esa, avvalo, amaliy psixologlarning professional tayyorgarligi va ularning oʻquvchi-yoshlar bilan olib borayotgan ishlarining sifatiga bogʻliq. Amaliy psixologik ishning eng muhim jihatlaridan biri — bu individual profilaktika jarayonidir. Bunda psixolog har bir voyaga yetmagan shaxsning shaxsiy xususiyatlari, ijtimoiy muhitidagi oʻrni, oilaviy sharoitlari va tengdoshlari bilan munosabatlarini oʻrganib chiqadi. Shu asosda huquqbuzarlik ehtimolini kamaytiruvchi psixokorreksion dasturlar ishlab chiqiladi. Masalan, konfliktologik treninglar, emotsional boshqaruv mashgʻulotlari, stressni yengish metodlari, kommunikativ koʻnikmalarni rivojlantirish boʻyicha treninglar kutilgan ijobiy natijani beradi. Bundan tashqari, maktab va kollej tizimlarida faoliyat yuritayotgan

psixologlarning ish tajribasida o‘quvchilar orasidagi nizolarni erta aniqlash, oilaviy muammolarni psixologik tahlil qilish, ota-onalar bilan maslahatlar o‘tkazish, pedagoglar bilan hamkorlikda ijtimoiy-psixologik monitoring yuritish muhim o‘rin egallaydi. Bu faoliyat orqali voyaga yetmaganlar orasida axloqiy buzilishlarning oldini olish, ularning shaxsiy o‘sish jarayonini to‘g‘ri yo‘naltirish imkoniyati yaratiladi. Kirish qismida shuningdek, ushbu mavzuning ilmiy va amaliy ahamiyati alohida qayd etilishi lozim. Mazkur maqola doirasida asosiy e‘tibor huquqbuzarliklarning psixologik sabablarini aniqlash, ularning ijtimoiy-psixologik omillarini tahlil qilish, amaliy psixologlarning samarali ish uslublarini o‘rganish hamda ilg‘or tajribalarni umumlashtirishga qaratiladi. Bugungi kunda bu yo‘nalish bo‘yicha psixologik yondashuvlar, trening metodlari va profilaktika dasturlarini amaliyotda qo‘llash tajribalari tobora kengaymoqda. Shunday ekan, voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklarni oldini olishda amaliy psixologik ish tajribalarini tahlil qilish, ularni takomillashtirish yo‘llarini aniqlash, psixologik yordam tizimini mustahkamlash – bugungi ijtimoiy hayotning eng dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada ana shu muammolarning nazariy asoslari, amaliy yechimlari va innovatsion yondashuvlari yoritiladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklar profilaktikasida psixologik ta‘minlash tizimini tahlil qilish, uning asosiy yo‘nalishlarini aniqlash va samarali mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari esa quyidagilardan iborat:

1. Huquqbuzarliklarning psixologik sabablari va ularni keltirib chiqaruvchi omillarni o‘rganish;
2. Profilaktik faoliyatda psixologik yondashuvning o‘rnini aniqlash;
3. O‘smirlarning ruhiy barqarorligini mustahkamlashga yo‘naltirilgan uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish;
4. Ta‘lim muassasalari, oila va jamiyat hamkorligini mustahkamlash mexanizmlarini taklif etish.

ASOSIY QISM

Voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olish – bu nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning, balki pedagog, psixolog, sotsiolog va ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyati natijasida samarali kechadigan jarayondir. Ushbu jarayonning markazida esa, eng avvalo, amaliy psixologik yondashuvlar turadi. Chunki har bir huquqbuzarlikning ortida shaxsning ruhiy holati, ijtimoiy muhitdagi o‘z o‘rnini topa olmasligi, o‘zini qadrsiz his etish yoki psixologik ehtiyojlarning qondirilmaganligi yotadi. Shunday ekan, amaliy psixologlar ushbu muammolarni erta bosqichda aniqlab, ularni bartaraf etish bo‘yicha individual hamda guruhviy shakldagi ishlarga alohida e‘tibor qaratadilar.

Amaliy psixologik ishlarning asosiy yo‘nalishlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi: diagnostika, profilaktika, psixokorreksiya, maslahat berish va rehabilitatsiya.

1□. Diagnostika bosqichida psixolog o‘quvchi yoki voyaga yetmagan shaxsning ruhiy holatini, shaxsiy xususiyatlarini, ijtimoiy muhitini hamda o‘zini tutish motivlarini o‘rganadi. Masalan, temperament turlari, affektiv reaksiyalar, stressga bardoshlilik, o‘zini baholash darajasi kabi omillar tahlil qilinadi. Bu ma’lumotlar keyingi bosqichlarda samarali ish olib borish uchun poydevor bo‘lib xizmat qiladi.

2□. Profilaktika bosqichida esa, psixolog huquqbuzarlikka olib keluvchi omillarni bartaraf etish yo‘lida maqsadli psixologik tadbirlar o‘tkazadi. Ular orasida ijtimoiy psixologik treninglar, axloqiy qadriyatlar bo‘yicha suhbatlar, stressni boshqarish mashg‘ulotlari, empatiya va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha darslar muhim o‘rin tutadi. Masalan, o‘smirlar o‘rtasida “Men kimman?”, “Men jamiyatda qanday o‘ringa egaman?” kabi mavzularda trening o‘tkazish orqali ularning o‘zini anglash jarayoni faollashadi va bu, o‘z navbatida, salbiy xatti-harakatlarning kamayishiga xizmat qiladi.

3□. Psixokorreksiya amaliy psixologik ishning eng murakkab, ammo samarali bosqichlaridan biridir. Bu jarayonda psixolog huquqbuzarlikka moyil bo‘lgan voyaga yetmaganlar bilan individual suhbatlar, rolli o‘yinlar, relaksatsiya texnikalari va psixodrama usullaridan foydalanadi. Psixokorreksion ishlar orqali o‘smir o‘z hissiyotlarini to‘g‘ri ifoda etish, g‘azabni boshqarish, nizoli vaziyatlarda to‘g‘ri yo‘l tutish kabi ijtimoiy ko‘nikmalarni egallaydi.

4□. Maslahat (konsultatsiya) bosqichida psixolog o‘smirning ota-onasi, o‘qituvchilari va sinfdoshlari bilan hamkorlikda ishlaydi. Chunki voyaga yetmagan shaxsni faqat individual tahlil bilan to‘liq o‘zgartirish mumkin emas, balki uning atrofidagi ijtimoiy muhitni ham sog‘lomlashtirish talab etiladi. Masalan, oila a‘zolariga bolada kuzatilayotgan psixologik bosim yoki e‘tibor yetishmasligi haqida maslahatlar beriladi, ota-onalarga kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish bo‘yicha yo‘l-yo‘riqlar ko‘rsatiladi.

5□. Reabilitatsiya bosqichi esa huquqbuzarlikka qo‘l urgan yoki xavf guruhiga kiruvchi voyaga yetmaganlarni ijtimoiy hayotga qayta moslashtirish jarayonidir. Bu bosqichda ularning o‘z-o‘zini anglashini kuchaytirish, ijtimoiy faolligini oshirish, kasbga yo‘naltirish va ijobiy muhitga qaytarish ishlari olib boriladi.

Amaliy psixologlar tajribasida ko‘plab samarali metodlar shakllangan. Jumladan, “psixologik o‘yinlar” orqali o‘smirlarning xulq-atvoridagi tajovuzkorlik, g‘azab yoki o‘ziga ishonchsizlik kabi muammolar tahlil qilinadi va ularni konstruktiv yo‘l bilan hal etish o‘rgatiladi. “Emotsional muvozanatni tiklash” mashg‘ulotlari esa o‘quvchilarga o‘z hissiyotlarini boshqarish, to‘g‘ri ifodalash, stressdan chiqish usullarini o‘rgatadi. Shuningdek, O‘zbekiston ta’lim muassasalarida amaliyot o‘tkazayotgan psixologlar tajribasida “muammoli oila” bolalari bilan ishlash alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki aksar huquqbuzarliklar aynan nosog‘lom oilaviy muhitda shakllanadi. Bunday bolalar bilan ishlashda psixologik suhbatlar, o‘zaro ishonchni mustahkamlash, motivatsion qo‘llab-quvvatlash hamda ijtimoiy faollikka undash samarali natija beradi. Amaliy psixologik ishning yana bir muhim jihati – bu institutsional hamkorlikdir. Ya’ni psixologlar maktab ma’muriyati, ichki ishlar organlari, voyaga yetmaganlar ishlari inspektorlari, ijtimoiy xizmat markazlari bilan birgalikda har bir bola bo‘yicha kompleks profilaktik dasturlar ishlab

30-Oktyabr, 2025-yil

chiqadilar. Bunday hamkorlik har bir voyaga yetmagan shaxsga alohida e’tibor berish, uning hayotidagi muammolarni erta aniqlash imkonini yaratadi. Bugungi kunda dunyo tajribasida ham huquqbuzarliklarning oldini olishda psixologik yondashuv asosiy o’rinni egallamoqda. Masalan, Yevropa mamlakatlarida “restorativ adolat” (ya’ni tiklovchi adolat) konsepsiyasi orqali voyaga yetmagan huquqbuzarlar bilan ishlashda psixologlar vositachilik qiladi. Bu tajriba O‘zbekistonda ham bosqichma-bosqich joriy etilmoqda va ijobiy natijalar bermoqda. Umuman olganda, voyaga yetmaganlar bilan ishlashda psixologik yondashuvning ustunligi shundaki, u jazolash emas, balki tushunish, to’g’ri yo’naltirish va ijtimoiy moslashtirishni ko’zlaydi. Har bir o’smirning qalbi nozik, ammo to’g’ri yondashuv bilan ularni ijtimoiy foydali shaxsga aylantirish mumkin. Shu bois, amaliy psixologlarning malakasini oshirish, ularning ish uslublarini ilmiy asosda boyitish, ilg’or tajribalarni ommalashtirish – jamiyat barqarorligi va yoshlar tarbiyasining kafolatidir.

XULOSA

Voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklarni oldini olish masalasi – bu jamiyatning ma’naviy barqarorligi, ijtimoiy osoyishtaligi va davlatning kelajagi bilan chambarchas bog’liq dolzarb muammo hisoblanadi. Ushbu jarayonda amaliy psixologlarning faoliyati markaziy o’rinni egallaydi, chunki huquqbuzarlikning ildizini, sabablari va mexanizmlarini aniqlashda psixologik tahlil hal qiluvchi ahamiyatga ega. Har qanday jinoyat yoki huquqbuzarlik – bu faqat tashqi xatti-harakat emas, balki chuqur ruhiy muvozanatsizlik, ijtimoiy moslashuvdagi uzilish yoki shaxsning o’zini anglashdagi inqiroz natijasidir. Shu bois, amaliy psixologik ishlar tizimini chuqur tahlil etish va takomillashtirish hozirgi davrda eng muhim masalalardan biri bo’lib qolmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, voyaga yetmaganlar o’rtasidagi huquqbuzarliklarning asosiy omillari quyidagilardan iborat: oiladagi nosog’lom muhit, tarbiyadagi sustlik, ota-onaning befarqligi, ijtimoiy adolatsizlik hissi, do’stlar bosimi, o’qishga yoki mehnatga qiziqmaslik, bo’sh vaqtni samarasiz o’tkazish va, albatta, psixologik yordam tizimining yetarlicha samarali ishlamasligi. Ushbu omillarni bartaraf etish uchun esa psixologik profilaktika, psixokorreksiya va rehabilitatsiya kabi amaliy yondashuvlarning bir butun tizimi zarur. Amaliy psixologik ish tajribalari shuni ko’rsatadiki, voyaga yetmaganlar bilan ishlashda jazolashdan ko’ra, psixologik tushunish va ishonch muhitini yaratish samaraliroq natijalar beradi. O’smir o’zini tinglashayotganini, tushunishayotganini sezsa, u o’z xatolarini anglash va tuzatishga moyil bo’ladi. Shu bois, amaliy psixologning birinchi vazifasi – o’smir bilan ishonchli aloqa o’rnatish, uning ruhiy dunyosiga kira olishdir. Bu aloqa o’zaro hurmat, samimiyat va empatiya asosida shakllanadi. O‘zbekiston Respublikasida yoshlar tarbiyasi va huquqiy madaniyatini oshirish yo’lida qabul qilinayotgan qonunlar va davlat dasturlari psixologik xizmat tizimini mustahkamlash uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Jumladan, “Yoshlar siyosati to’g’risida”gi Qonun, “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to’g’risida”gi Qonun, shuningdek, “Barkamol avlod” konsepsiyasi doirasida o’tkazilayotgan targ’ibot-tashviqot ishlari bu borada muhim omil bo’lib xizmat qilmoqda. Ammo ushbu hujjatlarning amaliyotda samarali ishlashi, birinchi navbatda, psixologlarning professional faoliyati va ularning metodik tayyorgarligiga bog’liq. Amaliy psixologik ish tajribalari tahlilidan kelib

chiqadigan eng muhim xulosalardan biri – profilaktika ishlari erta bosqichda boshlanishi kerakligidir. Ya’ni bolalik davridan boshlab shaxsning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini o’rganish, ijobiy xulq-atvorni shakllantirish, o’zini anglash va emotsional boshqaruvni o’rgatish zarur. Chunki voyaga yetmaganlik davri — bu shaxsning eng faol shakllanish bosqichi bo’lib, unda ruhiy holat, e’tiqod va ijtimoiy qadriyatlar poydevori yaratiladi. Shuningdek, tajriba shuni ko’rsatadiki, ota-onalar bilan ishlash ham huquqbuzarliklarning oldini olishda muhim o’rin tutadi. Ko’p hollarda bolalar xulqidagi og’ishlar oiladagi e’tiborsizlik yoki noto’g’ri tarbiya natijasida paydo bo’ladi. Shu sababli psixologlar uchun ota-onalar bilan muntazam ravishda psixoprofilaktik suhbatlar, treninglar va maslahatlar o’tkazish juda muhimdir. Oila muhitida mehr, tushunish va ijtimoiy mas’uliyatni oshirish — o’smirning xulqini to’g’ri yo’naltirishning eng samarali yo’lidir. Xalqaro tajribalarga nazar tashlansa, Yevropa mamlakatlari va AQShda voyaga yetmaganlar bilan ishlashda “restorativ adolat” (ya’ni, jinoyatning o’rnini tiklashga qaratilgan) konsepsiyasi keng qo’llaniladi. Bu tizimda o’smir huquqbuzar psixologik rehabilitatsiya jarayoniga jalb qilinadi, u jabrlanuvchi bilan muloqotga kirishadi, o’z xatti-harakati oqibatlarini anglaydi. Shu tarzda, u o’zini jamiyatga foydali shaxs sifatida qayta his eta boshlaydi. Ushbu yondashuv O’zbekiston sharoitida ham bosqichma-bosqich joriy etilmoqda va ijobiy natijalar bermoqda.

Xulosa qilib aytganda, voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklarni oldini olishda amaliy psixologik ish tajribalari quyidagi yo’nalishlarda takomillashtirilishi lozim:

1. Maktab va kollej psixologlari uchun maxsus o’quv dasturlarini ishlab chiqish va ularning kasbiy malakasini oshirish.
2. Huquqbuzarlik xavfi yuqori bo’lgan o’smirlar bilan doimiy psixologik monitoring tizimini yo’lga qo’yish.
3. Ota-onalar uchun psixologik ma’rifat dasturlarini kengaytirish.
4. Psixologik yordam markazlari faoliyatini hududiy darajada kengaytirish.
5. OAV va internet orqali yoshlar orasida sog’lom turmush tarzi va ijtimoiy mas’uliyatni targ’ib qilishni kuchaytirish.

Shuningdek, har bir hududda voyaga yetmaganlar bilan ishlovchi mutaxassislar uchun **“psixologik rehabilitatsiya markazlari”**ni tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Bunday markazlar o’smirlar uchun ruhiy yordam, ijtimoiy moslashtirish, kasbiy yo’naltirish va motivatsion treninglarni o’z ichiga olgan kompleks tizim sifatida xizmat qilishi mumkin.

Yuqorida keltirilgan barcha tahlillar shuni ko’rsatadiki, voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olishda psixologik yondashuv, insonparvarlik va individual ishlash tamoyillari hal qiluvchi o’rinni egallaydi. Shaxsni jazolash emas, balki uni tushunish, to’g’ri yo’naltirish va jamiyatga foydali a’zoga aylantirish — bu amaliy psixologik ishlarning asosiy maqsadi bo’lishi lozim.

Natijada, psixologik ta’sir usullarining ilmiy asoslanganligi, pedagogik va ijtimoiy institutlarning hamkorligi hamda davlat siyosatining uzviy uyg’unligi orqali huquqbuzarliklarni kamaytirish, sog’lom, mas’uliyatli va vatanparvar yosh avlodni tarbiyalash imkoniyati kengayadi. Bu esa nafaqat bugungi kunning, balki butun jamiyatning kelajagi uchun muhim strategik ahamiyatga ega natijadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayeva N., Qurbonova D. Amaliy psixologiya: nazariya va amaliyot. – Toshkent: “Iqtisod-moliya”, 2021.
2. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2017.
3. Xudoyberdiyev A., Abdurahmonova N. Yoshlar bilan psixologik ishlash metodikasi. – Toshkent: “Ziyo”, 2020.
4. Zohidov A. Voyaga yetmaganlar bilan ishlashning psixologik-pedagogik asoslari. – Toshkent: “Ilm ziyo”, 2022.
5. Bekmurodova D. Huquqbuzarliklarning psixologik sabablari va ularni bartaraf etish yo‘llari. – Toshkent: “Iqtisod va jamiyat”, 2023, №4.
6. Maslow A. Motivation and Personality. – New York: Harper & Row, 1987.
7. Bandura A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977.